

VIẾT CHO NGƯỜI "ĐÃ CHẾT"

(Bài 31)

***/ Chuyện Đời Nay.**

Nha Trang thứ Bảy, June 24/2017, buổi sáng.

Sáng Thứ Bảy trời Nha Trang rất đẹp. Đẹp hơn nữa là kể từ sau cuộc điện đàm viễn liên, nghe giọng Uyên Thao vui thì biết rằng “người đã chết” vừa đội mồ “*sống dậy đời quyền được nói*” nên cũng an lòng chút đỉnh. Rõ ràng là “*ông-bạn-thân-nhà-thương-nhà-nhớ*” của Uyên Thao lúc bấy giờ đã không làm phiền đến anh.

Cuộc chuyện trò làm nảy ra một đề tài viết, khỏi lo moi óc tìm kiếm:

“*Túi hành trang cuộc đời mỗi người phải vác trên vai*”.

Bây giờ “hứng thú”, thử đem lời ông thầy Tùng Nhật Văn bên Tàu ra mổ, rồi ứng dụng vào “những-người-bạn-viết-lách-của-TTBG” xem sao. Chỉ là một trò chơi chữ nghĩa!

□

1/ Các em học sinh,

Hôm nay là ngày vui của các em, là ngày các em trưởng thành, là một khởi đầu mới trên đường đời của các em. Các em sẽ đội lên đầu vòng nguyệt quế và mặc lễ phục tốt nghiệp để biểu thị các em đã trở thành Học sĩ. Trong ngôn ngữ Trung quốc truyền thống, trở thành Sĩ có nghĩa là đạt được một thân phận “khác” với số đông.

1/ Lời “bình” của TTBG:

Anh Văn Quang, anh Đặng Văn Âu, anh Uyên Thao, anh Peter “Tui”, anh Văn Thanh và TTBG đều đã ra khỏi trường lớp và trường đời từ lâu lắm, thì, nói theo ông thầy Tùng Nhật Văn, cả sáu người chỉ ít cũng đã trở thành Học Sĩ. “Thép đã tôi” xong qua biết bao lớp lửa Đời ngàn độ. Nên cho dù bây giờ bị mang thân phận “chim lìa tổ mẹ”, quyết vẫn không làm chim Mẹ xấu hổ theo chữ Sĩ lúc nào cũng ghi đậm trong tâm.

2/ Gặt hái được vị trí cao trên con đường học vấn gọi là Sĩ; người dùng tài trí gọi là Sĩ. Sĩ có nhiều dạng, mà Học sĩ chính là những người dùng học vấn và tài trí để đạt thân phận Sĩ được người khác tôn trọng. Cho nên thầy chân thành chúc mừng các em. Chúc mừng mười mấy năm học tập của các em cuối cùng đã thành chín quả.

2/ Lời “bình” của TTBG:

Sĩ của cả sáu người đều là Sĩ thiệt. Sĩ từ trong máu Sĩ ra, Sĩ từ lời nói đến luôn trên hành động. Sĩ “năng hành bất năng thuyết” trên mọi chủ đề của sự sống, do đó mà bị rất nhiều người ghét. Và cũng vì là Sĩ thiệt nên đâu có phải mang số phận “thua thiệt”, cũng rất bằng lòng. Khỏi làm vong linh cha mẹ tủi hổ, khỏi khiến bàng dân thiên hạ khinh chê.

3/ Hôm nay các em tốt nghiệp, bước ra công trường, ngày mai chính là “lễ khai giảng” của “đại học xã hội”. Nhân sinh, là từng lần một “tốt nghiệp” rồi lại “khai giảng”; nhưng chỉ có lần Tốt Nghiệp và Khai Giảng Này mới là bước ngoặt quan trọng nhất trong đời người. So với hành trình khai giảng ngày sau, quá trình học tập trước đây của các em chỉ là “những bước tập đi” thứ nhất. So với sân khấu cuộc đời sắp tới, cuộc sống học tập trước đây chỉ là “sự mở màn” mà thôi.

3/ Lời “bình” của TTBG:

Các cái tốt nghiệp và khai giảng đã ném đến hơn một chục lần, lần nào cũng đều là bước ngoặt quan trọng. May mắn rằng đôi chân cứng ngay từ khi rời trường rời lớp; do đó mà đâu cứ hết chui vào “lớp khai giảng nhà binh” này lại đến thoát ra “lớp tốt nghiệp nhà tù kia”; hết bắt đầu “lớp khai giảng hôn nhân ràng buộc” này lại đến “tốt nghiệp lớp lưu vong hải ngoại hay lưu vong ngay trên chính quê hương mình” kia... thì lúc nào tâm lòng cũng kiên trì như tâm sự nhà thơ Phùng Quán trong bài Lời Mẹ Dặn:

*Tôi mồ côi cha năm hai tuổi
Mẹ tôi thương con không lấy chồng
Trồng dâu, nuôi tằm, dệt vải
Nuôi tôi đến ngày lớn khôn.*

*Hai mươi năm qua tôi vẫn nhớ
Ngày ấy tôi mới lên năm
Có lần tôi nói dối mẹ
Hôm sau tưởng phải ăn đòn.*

*Nhưng không, mẹ tôi chỉ buồn
Ôm tôi hôn lên mái tóc
– Con ơi, trước khi nhắm mắt*

*Cha con dặn con suốt đời
Phải làm một người chân thật.*

– Mẹ ơi, chân thật là gì?

*Mẹ tôi hôn lên đôi mắt
-Con ơi một người chân thật
Thấy vui muốn cười cứ cười
Thấy buồn muốn khóc là khóc.
Yêu ai cứ bảo là yêu
Ghét ai cứ bảo là ghét
Dù ai ngon ngọt nuông chiều
Cũng không nói yêu thành ghét.
Dù ai cầm dao dọa giết
Cũng không nói ghét thành yêu.*

*Từ đấy người lớn hỏi tôi:
– Bé ơi, Bé yêu ai nhất?
Nhớ lời mẹ tôi trả lời:
– Bé yêu những người chân thật.
Người lớn nhìn tôi không tin
Cho tôi là con vẹt nhỏ*

*Nhưng không! Những lời dặn đó
In vào trí óc của tôi
Như trang giấy trắng tuyết vời
In lên vết son đỏ chói*

*Năm nay tôi hai mươi lăm tuổi
Đưa bé mồ côi thành nhà văn
Nhưng lời mẹ dặn thuở lên năm
Vẫn nguyên vẹn màu son chói đỏ.*

Người làm xiếc đi dây rất khó
 Nhưng chưa khó bằng làm nhà văn
 Đi trọn đời trên con đường chân thật
 Yêu ai cứ bảo là yêu
 Ghét ai cứ bảo là ghét
 Dù ai ngon ngọt nuông chiều
 Cũng không nói yêu thành ghét
 Dù ai cầm dao dọa giết
 Cũng không nói ghét thành yêu

Tôi muốn làm nhà văn chân thật
 Chân thật trọn đời
 Đường mật công danh
 Không làm ngọt được lưỡi tôi
 Sét nỏ trên đầu không xô tôi ngã
 Bút giấy tôi ai cướp giật đi
 Tôi sẽ dùng dao viết văn lên đá.

4/ Xã hội mà các em sắp bước vào là một vũ đài nhân sinh đầy màu sắc mà ở đó các em sẽ thực hiện được giá trị của mình, hưởng thụ cuộc đời của mình. Nhưng đồng thời, xã hội đó cũng là một giang hồ hiểm ác, một vùng lầy dơ bẩn. Giang hồ đó sâu không thể dò được, vượt xa khả năng tưởng tượng của các em.

4/ Lời “bình” của TTBG:

Dâu bể nào không lệ thảm dâng,
 Khắp trời đâu cũng cảnh ly phân
 Người cam xừ lạ làm chim Việt
 Kẻ trót thân cư gửi côi Tần.

(Ma Xuân Đạo, *Đường Đi Không Đến*, 1975)

Và: “Trên đời này, khó biết ai là kẻ bản lĩnh tuyệt cao nhưng thủ đoạn tàn ác thì có lẽ không hiếm.”

(Uyên Thao, *Giờ Thiêng Trấn Quốc*).

5/ Các em xông pha giang hồ từ đây cũng giống như “học bước đi” thuở ban đầu vậy. Giang hồ đó sẽ nhào nặn lại từ đầu sức mạnh của các em; những điều mà có thể các em chưa ước lượng hết được.

5/ Lời “bình” của TTBG:

“(…) Khi theo võ học mà ước muốn trở thành người vô địch thì không khi nào còn tìm nỗi sự thành thoi. Bởi lẽ, sau giây phút nhọc nhằn tìm kiếm chiến thắng bao giờ cũng là giây phút ưu tư lo lắng về một thất bại có thể xảy ra. Sống theo cách đó là tự đánh mất cuộc sống của mình dù vẫn còn hơi thở.”

(Gươm Thiêng Trấn Quốc, Uyên Thao).

6/ Giờ đây các em phải lao mình vào đó, không quay đầu, trong khi không biết nó có ý nghĩa gì. Những ngày này, trong tâm trạng vừa phấn khích vừa lo âu, các em đều mừng tượng về tương lai sáng lạn; cuộc đời tươi đẹp vừa qua đã là thời gian chúc phúc đẹp đẽ những kỳ vọng cùng ủy thác cao vời.

6/ Lời “bình” của TTBG:

*Cuộc đời như con đường một chiều
 Buộc ta phải luôn luôn đi tới
 Không được quẹo vòng
 Không được ngừng để hỏi lối
 Mọi thứ đằng sau đều bỏ lại
 Cho dù thất vọng hay bán khoán
 (bởi) Chỉ một lần quay nhỏ
 Cũng đủ làm biến hóa cả đời
 Quá khứ sẽ là niềm tiếc nuối
 (khi) Nhìn lại các con đường ta có thể chọn đi
 (và) Những con người vì ta mà thay đổi
 (Life is like a one way street
 Always obligated to go forward
 There are no U-turns,
 No stopping and asking for directions
 The road behind us will leave
 Disappointments and questions
 One small turn
 Can shape the rest of our lives
 The past can be regret
 Seeing all the roads we could have taken
 Lives we could have changed.)*

(Bài thơ One Way Street, con gái Trần Nghi Âu Cơ sáng tác khi 11 tuổi, tặng sinh nhật 31/12/1989 cho Mẹ. TTBG chuyển Việt ngữ.)

7/ Nhưng là bậc phụ huynh, là người thầy giáo, là thầy Tùng Nhật Văn của các em, trong lòng tôi lại có chút bấp bênh, chỉ có thể nói mấy lời khuyên khích thích hợp với đại đa số các em trước giờ chia tay.

7/ Lời “bình” của TTBG:

“Phải luôn ngừng đầu lên trong mọi hoàn cảnh, dù đau thương đến đâu chẳng nữa. Nếu không, cuộc đời sẽ đập con như đập một con kiến, và ngay chính con cũng không biết rằng mình đang bị chà đạp.”
(NCQC, NXB Văn Uyển 1989).

8/ Thời Tiên Tần (thế kỷ 21 đến năm 221 trước Công nguyên) có một nhà tư tưởng tên Dương Chu cảm thán “Nhân sinh trắc trở trùng trùng, trong ngã rẽ lại có ngã rẽ khác khiến người ta dễ lạc lối” mà bật khóc.

8/ Lời “bình” của TTBG:

*Nếu quẹo phải
Sẽ đưa về đâu?
Nếu quẹo trái
Đến đến nơi nào?
Cơ hội, chọn lựa
Chỗ rẽ, lối thoát ra.
Mọi thứ đều phai nhòa trong đại dương
kỷ niệm.*

*(If we turned right
Where would we be now?
If we turned left
Where would it have led us?
The opportunities, choices
The turns and exits
All faded into the ocean
of memories.)*

(Âu Cơ, One Way Street, 1989).

9/ Nguyễn Tịch (người nước Ngụy thời Tam Quốc) trong Trúc Lâm Thất Hiền cũng từng quay đầu bật khóc khi đối diện với trắc trở.

9/ Lời “bình” của TTBG:

*Nếu con đường đằng trước
biến thành mù mịt
khiến ta lạc bước
Ai là người sẽ dẫn dắt cho?
Tìm ra đâu một nơi trú ẩn?*

*(If the road ahead
becomes hazy*

*And we had made a wrong turn
Who could we turn to for help?
Where would we find shelter?)*

(Áu Cơ, One Way Street, 1989).

10/ Cuộc đời nhiều ngã rẽ, đó chính là số phận của con người. Nếu nghiêm túc đối đãi với nhân sinh thì không thể không đối diện với những khôn khó và lo âu trước mỗi ngã rẽ hết lần này sang lần khác.

10/ Lời “bình” của TTBG:

*Trong cuộc hành trình gian nan đau khổ
Dù hạnh phúc hay thành công
Dẫu chịu đựng nào đã trải
Ta vẫn luôn luôn nhớ
Tất cả đều chỉ là dĩ vãng
(với) Quãng đời dài bỏ lại sau lưng*

*(After a journey of hardships and pain
Though possibly also happiness and success
No matter what we endure*

*Always remember
That was the past,
That was the long road behind us.)*

(Áu Cơ, One Way Street, 1989).

11/ Cuộc đời cũng là tổng hợp của vô số lựa chọn; bắt đầu chọn từ mục tiêu cuối cùng của nhân sinh; rồi quy hoạch phương hướng phát triển; cho đến từng lựa chọn chi tiết trong sinh hoạt từng ngày; để đưa ra lựa chọn cho từng bước lựa chọn của các em rồi tạo thành cuộc đời các em:
 “Một cuộc đời sai lầm” hay “Một cuộc đời đúng đắn”.

11/ Lời “bình” của TTBG:

*Bây giờ là con đường trước mặt
 Con đường một chiều đó
 Sẽ sớm đưa ta đến
 Lối vào căn nhà thân thuộc của ta
 Có gia đình, tình thương, sự an toàn đang chờ đợi
 Khắp mọi nơi là lòng tha thứ
 Quá khứ không còn được nhớ
 Tương lai hiện hữu rất gần
 Cuộc đời giống như con đường một chiều
 Buộc ta phải luôn luôn đi tới.*

*(All that matters now is the road ahead
 That one way street
 Will soon turn onto
 The driveway of our dear home
 Where family, love and comfort await
 Where forgiveness is everywhere
 Where the past is forgotten
 And the future is near
 Life is like a one way street
 Always obligated to go forward).*

(Áu Cơ, One Way Street, 1989).

12/ Từ trước đến nay, gia đình, xã hội, trường học, hầu như đã giúp các em hoạch định tất cả. Từ nay về sau, tự các em chọn lựa con đường sống của mình. Con đường nhân sinh có thể một mình bước đi, không có chỗ dựa dẫm, không có thầy giáo; nếu chẳng may một ngày nào đó các em buông xuôi theo giòng đời thì đó cũng chính là sự lựa chọn của chính các em.

12/ Lời “bình” của TTBG:**CON ĐƯỜNG CỦA RIÊNG TÔI**

(TTBG chuyên ngữ bài **My Way** (Các tác giả: Claude Francois, Gilles Thibaut, Jacques Revaux, Paul Anka).

**/ Giờ đây, kết thúc đã gần kề
Tôi đang đối mặt với màn lớp cuối cùng kia.
Bạn ạ, tôi sẽ nói rõ ra
Phơi bày mọi lý lẽ mà tôi biết rành hơn ai khác.*

**/ Tôi đã trải qua một cuộc sống rất đầy
Phiêu lãng giang hồ trên khắp mọi phương
Nhiều hơn thế, rất nhiều hơn thế,
Chính là đã sống theo cá tính của tôi.*

**/ Hối tiếc ư? Chỉ là số ít
Lại nói rằng "rất ít" hầu chẳng đáng quan tâm
Tôi làm những gì phải nên hành xử
Thực hiện đến cùng mà không chút bỏ qua.*

**/ Trên mỗi hải đồ tự mình tôi trù định,
Từng bước giữ gìn, dọc theo đường phụ, lối mòn
Nhiều hơn thế, rất nhiều hơn thế,
Là đã thực hành theo cách riêng tôi.*

**/ Có vài phen, chắc bạn cũng từng như vậy
Tôi làm những điều vượt quá sức tôi
Nhưng hễ bao giờ có gì nghi ngại
Tôi "ngón" sạch vào, xong "nhỏ" nó ra.
Đối mặt nhìn, đứng lên vững chãi
Rồi lại lao vào theo một cách riêng.*

**/ Tôi từng đã yêu, đã cười, đã khóc
Tôi có đủ đầy; lại có luôn thất bại tan hoang*

*Giờ đôi mắt khi đã vơi giòng lệ
 Tôi bỗng nhìn ra, ôi sao quá đổi hân hoan!*

**/ Cứ cho rằng những gì tôi đã trải
 Có thể --là điều thường gặp xưa nay
 "Ô không, tôi không đúng là như thế
 Tôi chỉ đương đầu theo bản chất tôi."*

**/ Con người là gì, cái gì hấn ta nắm được?
 Nếu chẳng là mình, thì chỉ vô tích sự mà thôi.
 Để nói ra điều hấn chân thành cảm nhận
 Mà không phải lời của kẻ quỳ gối khom lưng
 Những cú choáng người, tôi cứ hoài nhận lãnh
 Rồi chu toàn theo lẽ thói của tôi!*

**/ Vâng, đó là con đường tôi đã chọn.*

MY WAY.

**/ And now, the end is near;
 And so I face the final curtain.
 My friend, I'll say it clear,
 I'll state my case, of which I'm certain.*

**/ I've lived a life that's full.
 I've traveled each and every highway;
 And more, much more than this,
 I did it my way.*

**/ Regrets, I've had a few;
 But then again, too few to mention.
 I did what I had to do
 And saw it through without exemption.*

**/ I planned each charted course;
Each careful step along the byway,
And more, much more than this,
I did it my way.*

**/ Yes, there were times, I'm sure you knew
When I bit off more than I could chew.
But through it all, when there was doubt,
I ate it up and spit it out
I faced it all and I stood tall;
And did it my way.*

**/ I've loved, I've laughed and cried.
I've had my fill; my share of losing.
And now, as tears subside,
I find it all so amusing.*

**/ To think I did all that;
And may I say - not in a shy way,
"Oh no, oh no not me,
I did it my way".*

**/ For what is a man, what has he got?
If not himself, then he has naught.
To say the things he truly feels;
And not the words of one who kneels.
The record shows I took the blows –
And did it my way!*

**/ Yes, it was my way.*

13/ Nhà triết học Hiện sinh Jean-Paul Sartre từng nổi tiếng một thời ở Trung quốc thập niên 1980, ngày nay rất ít người còn chú ý đến ông. Dù vậy ông có một câu nói vẫn cần phải nhắc đến: “Con người là tự mình chọn lựa.”

13/ Lời “bình” của TTBG:

Thông thường, các nhà văn còn sống luôn luôn muốn duy trì một sự sinh động trong các tác phẩm của họ. Họ đấu tranh để có được sự sinh động ấy chỉ là vì họ đang hiện hữu.

*Thật sự, cuộc sống độc lập của một quyển sách được bắt đầu là ngay từ sau khi tác giả đã chết. Khi ấy, tác phẩm tự nó có thể đứng vững (hay không) đều nhờ vào **sức sống riêng** (có hay không) trong chính nó.*

(Franz Kafka, THMB II, NXB Văn Uyển 1994).

14/ Con đường lựa chọn vẫn là việc của bản thân, hơn nữa phải chịu toàn bộ trách nhiệm với chọn lựa của mình.

14/ Lời “bình” của TTBG:

Một đoạn văn trong cuốn Narziss & Goldmund của Hermann Hesse được đọc đi đọc lại hoài trong những đêm mất ngủ:

“Narziss nghĩ đến bạn rất nhiều; anh lo ngại cho bạn, bạn bỏ đi làm cho anh thấy thiếu thốn. Người bạn mắt tri đáng yêu của anh lại như con chim tung cánh, liệu hẳn có trở về không? Chàng trai kỳ dị và thân yêu này lại đi theo con đường gập ghềnh, mặc cho giòng đời kéo tới, vẫn thêm khát lang thang, vẫn nghe theo tiếng gọi tối tăm và mãnh liệt, vẫn mê say và không bao giờ thỏa mãn.

Chàng là một đứa trẻ to đầu! Chàng lại bay lượn khắp nơi như con bướm, lại đi vào con đường tội lỗi, quyến rũ đàn bà, nghe theo ngẫu hứng, có lẽ lại phải lâm vào tình trạng giết người, mắc vòng tù tội rồi đến chết trong nhà giam.

Anh chàng tóc vàng hoe, hai mắt thơ trẻ, bây giờ than phiền rằng mình đã già. Anh chàng ấy đã làm anh bận lòng biết bao! Người ta không thể không ái ngại cho chàng! Ấy thế mà Narziss lấy làm sung sướng khi nghĩ đến bạn.

Thực ra anh rất ưng ý khi thấy đứa trẻ ngỗ ngược ấy thật khó trị, khi thấy tính khí chàng như vậy, khi thấy chàng lại sỗ lộng mà phóng túng điên rồ. (...)

Không phải Goldmund chỉ làm cho tâm hồn anh phong phú thôi, chàng cũng làm cho anh thêm nghèo nàn và yếu ớt. Người nghệ sĩ này đã bắt anh phải tự đặt lại các vấn đề, làm rung chuyển những tin tưởng của anh, khiến dao động cái thế giới trong đó anh quen sống. (...)

Nhưng, đứng trên cao nhìn xuống với con mắt của Thượng Đế thì một cuộc đời kỷ luật trật tự, từ khước thế tục, xa lánh khoái lạc nhục dục, không bợn nhơ bản tội lỗi và chỉ dành cho triết lý suy tư như của anh liệu có hơn gì cuộc đời Goldmund? (...)

Phải rồi!

Sống như Goldmund không phải là sống trẻ con và hợp với bản chất con trẻ thôi, mà phải nói rằng thật là can đảm và cao nhã khi người ta dám xông vào nơi điên đảo vô trật tự kinh khủng, dám phạm tội và nhận lấy hậu quả đau thương, chứ không giữ cho hai bàn tay sạch sẽ trong một cuộc đời trong trắng, vun trồng một vườn tư

trường cao siêu rồi ung dung dạo gót giữa những luống hoa được rào giậu cẩn thận. Có lẽ người ta sẽ thấy khó khăn, can cường và cao đẹp hơn khi lê đôi giày thủng đế trên đường xa vạn dặm, gội nắng dầm mưa, ném mùi tanh khô. Dầu sao Goldmund cũng chứng tỏ cho anh biết rằng **một người có sứ mạng cao trọng thì đầu có lặn mình xuống rất thấp, có lặn ngập trong vũng bùn vũng máu vẫn không trở nên thô lậu đê hèn.** Hắn có thể sống trong chỗ tối tăm mờ mịt mà trên ngai vàng tâm hồn vẫn không tắt mát ngọn lửa thiêng và nguồn sinh lực sáng tạo.

Narziss đã nhìn thấu đáy cuộc đời càn rỡ của bạn và thấy mình không kém phần yêu thương quý mến bạn.

Rồi từ khi anh chứng kiến hai bàn tay tội lỗi của bạn tạo nên những hình ảnh tuyệt diệu, lặng lẽ sống trong viễn ảnh ý nghĩa và trật tự riêng của nó, có đời sống nội tâm, có linh hồn, những cây cỏ hoa màu hồn nhiên chân chất... từ khi anh thấy đôi tay ấy diễn tả lời cầu nguyện bằng những điệu bộ hùng dũng hay dịu dàng, kiêu kỳ hay tin tưởng qua những nét khắc trên pho tượng, thì **anh biết rằng Thượng Đế đã đặt vào trái tim người nghệ sĩ lang thang có tài quyến rũ người đời ấy những kho tàng thiên ký và ân sủng phong phú nhất.**

Trong lúc đàm luận, bề ngoài anh hơn hẳn bạn, anh chỉ việc đem lý luận của mình ra so sánh với sự mê say liêu lĩnh của Goldmund. Nhưng xét ra, trên chỉ một pho tượng của chàng, một cử chỉ cón con, một đôi mắt, cái miệng, dây nho, nếp áo... những cái đó không phải thật sự sống động và cần thiết hơn tất cả những sáng kiến của một người trí thức hay sao? Người nghệ sĩ bị vò xé bởi xung đột và thất vọng này há không để lại qua tác phẩm những đau khổ và cố gắng của mình?

Đó là những hình ảnh để người đời chiêm bái mà trầm tư mặc tưởng và tìm thấy an ủi, tin tưởng trong những lúc họ khắc khoải thèm khát.

Narziss mỉm cười buồn bã khi nhớ lại lúc thiếu thời anh đã dạy bảo nâng đỡ bạn. Bạn anh đã nghe lời và biết ơn anh, đã công nhận anh là đàn anh cao minh, để anh dìu dắt. Sau đó, **chàng đã lẳng lặng thai nghén những tác phẩm nghệ thuật trong gió bão đau thương mà không cần đấm lời, không cần thuyết giáo, bình luận. Chỉ có cuộc sống. Cuộc sống thuần túy, cuộc sống được thăng hoa từ niềm thống khổ.** So sánh với bạn, anh thấy mình nghèo nàn với mớ kiến thức và biện chứng, với mớ kỹ luật khắc khổ của mình.

(...) Bạn anh cũng có tài như anh. Anh không cho bạn cái gì mà bạn không trả lại đáng giá gấp trăm lần.”

15/ Trên thế giới này mỗi một người đều là độc nhất vô nhị. Giá trị của các em trên thế giới này nằm ở chỗ “Em không giống số đông.”

15/ Lời “bình” của TTBG:

Thấy, anh Đặng Văn Âu, anh Văn Quang, anh “Tui”, anh Uyên Thao, anh Văn Thanh và ngay chính TTBG đều là những con người “chẳng giống ai!” Có nghĩa là đã “đạt” được “tiêu chuẩn” mà ông giáo Tàu đưa ra nếu giả thử là học trò của ông (!?)

16/ Cho nên lựa chọn đầu tiên của mỗi người chính là nên “trở thành chính mình”, đừng thấy người khác mơ mà em cũng mơ, bị ước mơ của người khác che mắt mà cũng ước mơ giống như họ.

16/ Lời “bình” của TTBG:

“Mọi quyền lực trên cõi đời này đều không đủ sức tranh thắng với những con tim luôn hừng nóng khí thiêng sông núi. Hãy lo sợ lúc ngọn lửa thiêng kia tàn lụi trong tim chứ đừng sợ kiếm thần rơi vào tay kẻ khác”. (Uyên Thao, Gươm Thiêng Trấn Quốc).

“Cái lựa chọn đầu tiên là trở thành chính mình” đã được thuộc lòng từ trong bụng mẹ. Vì thế mới có cái chuyện anh Văn Quang vẫn vác cây súng-bút trên vai chiến đấu ngay trong lòng địch;

**/ anh Uyên Thao “không khai thác căm thù... mà vượt lên trên những tranh chấp ảo, tìm một sinh lộ mới trường tồn cho dân tộc”¹ trong việc phô bày sự hiện hữu của “những chứng nhân thời đại”;*

**/ anh Đặng Văn Âu phóng cây bút sắt thẳng vào những anh trí-ngủ-VN hải ngoại;*

**/ anh “Tui” và anh Văn Thanh bận lo vợ nuôi con, lâu lâu “chọt” cây bút-phím thành vài con chữ cho thêm rộn ràng làng xóm.*

**/ Còn TTBG?... Xin chỉ ngồi cười mím chi,... lắng tai nghe rồi viết ra thành chuyện cho những người “đang-còn-sống-đã-chết” đọc thôi!*

17/ Mỗi người đều có giấc mơ của riêng mình.

17/ Lời “bình” của TTBG:

“Cái đèn tỏa sáng, căn phòng yên tĩnh, bóng tối bao phủ bên ngoài, những giây lát sau cùng của sự thức khuya cho tôi quyền được viết, ngay cả nếu như viết lên những điều tồi tệ nhất. Và tôi vội vã nắm bắt cái quyền này. Đây là những gì thật sự là ‘TÔI’ nhất.”

(Franz Kafka, THMB II, NXB Văn Uyển 1994).

18/ Lựa chọn “trở thành chính mình” nghĩa là “không ngừng vượt qua chính mình”. Các em phải không ngừng đánh giá lại bản thân, tự vấn bản thân, đặt ra tiêu chuẩn cao cho bản thân để truy cầu một cảnh giới tốt đẹp nhất.

18/ Lời “bình” của TTBG:

Câu nói ông thầy Tàu đưa ra coi bộ hơi khó thực hành cho đám học trò của ông. Vậy mà anh Đặng Văn Âu dù không phải “đệ tử chuyên nghiệp” mà cũng đã thuộc nhuễn như bài học nói trên.

¹ (Thoại Miên, đài Á Châu Tự Do, RFA).

Diễn hình là một mẫu chuyện vui anh Âu kể cho nghe tối hôm qua:

“Có một bà bác sĩ ở Canada gọi sang anh, bảo, đọc nhiều bài anh viết, bả cảm phục lắm. Xong đề nghị: Nếu anh muốn thì bả sẽ đi vận động bầu cho anh làm Tổng Thống!”

Câu kể chưa dứt đã nghe tiếng cười ồ rất sảng khoái.

“Anh hỏi bà ta, bà là bác sĩ nhưng có phải là bác sĩ tâm thần không?”

Rồi tiếng cười càng thêm sảng khoái. Xong, kể tiếp:

“Lại một ông trên San Jose của em (làm như San Jose chỉ của một mình tôi!) gọi cho anh, hỏi: “Anh có muốn tôi đưa anh vào ban nội các chính phủ chúng tôi sắp thành lập không?”

“Toàn một lũ điên!”, câu kết của anh Âu khiến tôi thở phào, chẳng cần lo động não “bình” tiếp trên 6 chữ bé tí xiu: “không ngừng vượt qua chính mình” làm chi!

19/ Cuộc đời của chúng ta tương quan mật thiết với vận mệnh xã hội; mỗi thế hệ có vận mệnh của mình. Thế hệ các em có tuổi thơ và thời niên thiếu yên bình nhưng tương lai các em có thể phải đối mặt với những đổi thay trọng đại của xã hội Trung Quốc.

19/ Lời “bình” của TTBG:

“Tôi chẳng là gì cả, ngoại trừ văn chương. Tôi không thể và sẽ không làm gì khác. Tất cả mọi thứ, ngoại trừ văn chương, đều khiến tôi buồn chán và tôi ghét chúng.” (Kafka, THMB II, NXB Văn Uyển 1994).

20/ Nếu quan tâm tình hình xã hội, các em có thể nhìn thấy mây đen tích tụ trên bầu trời, có thể nghe thấy cơn bão âm ỉ giấu trong mây. Nhưng người nhạy cảm có thể nhìn thấy trước “phong văn biến hóa, sóng ngầm rung chuyển, con đường phía trước mù mịt.”

20/ Lời “bình” của TTBG:

“Nhân loại chia thành hai lớp người rõ rệt. Lớp thứ nhất gồm những kẻ bình thường, sinh ra để bị khuất phục, mong muốn được kèm chế, mục đích bảo tồn và làm nấy nở nòi giống.

Lớp thứ hai gồm những nhân vật ngoại hạng, như Napoléon, vượt quá luật lệ và tìm kiếm điều khác thường để xây dựng xã hội con người tốt hơn.

Những nhân vật ngoại hạng như vậy không bao giờ biết hối hận hay cắn rứt lương tâm. Họ sẽ dám lội suốt qua dòng sông máu nếu cần để đạt mục đích cuối cùng của họ. Với họ, tất cả mọi chuyện trên đời đều được phép làm, kể luôn cả sự giết người.”

Trong chiều hướng đó, Raskolnikov tự tin chàng cũng là một trong những con người ngoại hạng. (Dostoievski, NXB Văn Uyển 2015).

21/ Đối diện với những biến đổi to lớn có khả năng xảy đến trong xã hội, các em sẽ lựa chọn thế nào?

21/ Lời “bình” của TTBG:

*“Làm cách nào để biến hóa hồn thiêng sông núi thành hồn của mình?” (...) “Cách độc nhất là biến chính bản thân mình thành sông núi.” (...) “Sông núi không bao giờ đòi được che chở, không bao giờ đòi được cung đốn, mà luôn luôn sẵn sàng dâng hiến.” (...) “Kẻ chỉ mưu tận hưởng tới cạn nguồn sữa ngọt và mãi mê vun quén cho bản thân thì không bao giờ biến nổi thành sông núi.” (Uyên Thao, *Giương Thiêng Trấn Quốc*.)*

22/ Trong tác phẩm “Sông Lớn Biển Lớn 1949”, nữ sĩ Long Ứng Đài (tác giả nổi tiếng Đài Loan) ghi chép lại vô số lựa chọn của con người trong thời khắc ấy. Đi hay không đi? Đi, là một đời. Không đi, cũng là một đời. Bi kịch của vô số người bắt đầu từ giây phút chọn lựa đó.

22/ Lời “bình” của TTBG:

Cũng là Bi Kịch của rất nhiều người Miền Nam thời điểm sau tháng 4/1975. Một thế hệ đầy tinh hoa bị tàn diệt. “Đi hay “Ở” cũng đều nằm trong cái vòng hệ lụy vượt quá tầm tay quyết định. Chữ “đành” đưa đến cho tất cả trong cái lưới Vô Thường của số phận mà thôi!

23/ Khi đưa ra lựa chọn, các em có phải là người tỉnh táo hay không?

23/ Lời “bình” của TTBG:

Thư Dostoievski viết cho Nam tước Wrangel ngày 28/9/1865:

*“Một cuốn tiểu thuyết là kết quả của một tưởng tượng trữ tình. Để làm được như thế, tâm trí nhà văn phải hoàn toàn an tĩnh. Nhưng với tôi thì lại thường xuyên bận trí bởi những đe dọa bỏ tù của các chủ nợ tiền bạc. Bạn có thể hình dung được hoàn cảnh và tâm trạng hiện tại của tôi không? Luôn luôn tôi thấy tinh thần mình bị hao mòn và dễ dàng nổi giận, nhưng không có cách kháng cự nào khác ngoài sự ngồi xuống bàn mà viết. Đôi khi ngay cả điều viết này cũng không thể làm được. Nếu như các chủ nợ bỏ tù tôi, mọi sự sẽ đi vào tàn hủy và biến thành mây khói...” (Dostoievski, *Cuộc Đời & Sự Nghiệp*, TTBG, NXB Văn Uyên 2015).*

24/ Đối diện với một số người bình thường ở trong hoàn cảnh bất đắc dĩ bị vận mệnh cuốn theo ấy, Long Ứng Đài đã nói một cách cảm khái: “Một giọt nước làm sao mà biết được hướng đi của dòng chảy lớn?”

Dù vậy, thầy nghĩ, các em là sinh viên tốt nghiệp Đại học Chính Pháp, là cử nhân Học viện quản lý hành chính, các em hãy nên vận dụng năng lực để nhận thức phương hướng dòng chảy, **cao hơn** những người bình thường.

24/ Lời “bình” của TTBG:

Bà nhà văn này nói đúng mà cũng là không đúng. Dòng chảy lớn trong xứ sở bà cũng đã cuốn trôi biết bao tinh hoa của đất nước bà.

Vấn đề không phải là “hướng đi” hay “phương hướng dòng chảy” mà chính là cái Tâm CÓ hay KHÔNG ngay trong chính “kẻ bị làm giọt nước” ấy thì sự “vận dụng năng lực để nhận thức” mới là hữu hiệu hay không cho cá nhân và đất nước kẻ đó.

Nếu câu trả lời từ trong “mỗi giọt nước” là chữ Có thì ở xứ sở bà Long Ứng Đài sẽ xuất hiện RẤT NHIỀU ông thầy Tùng Nhật Văn, và ở xứ sở VN Nội hay Hải ngoại cũng sẽ có RẤT NHIỀU anh Văn Quang, anh Đặng Văn Âu, anh Uyên Thao... Buồn thay khi mà sự thể hoàn toàn trái ngược. Thuyết nhiều hơn hành. A dua nhiều hơn hành động. Quay lưng nhiều hơn đối diện. Đó là vận nước! Vận nước điều linh!

Có lần nghe anh Âu kể, điệu vừa mai mĩa mà cũng đầy tính cách “buồn thảm”:

“Nhiều người đọc các bài anh viết, gọi điện thoại hoặc viết thư ủng hộ. Nhưng khi nghe anh hỏi: Có dám nói ra với mọi kẻ khác những điều như thế không thì họ lắc đầu thối lui ngay.”

25/ Người ta cảm thán rằng rừng cây tiêu điều xơ xác không thể ngăn cản được sóng xô cuộn cuộn.

25/ Lời “bình” của TTBG:

Một con nước chẳng là gì cả, nhưng nhiều con nước sẽ trở thành giòng chảy lớn, làm nên lụt lội, cuốn trôi đi hết những cái gì gọi là Xấu Xa của cuộc đời. Vấn đề chỉ ở chỗ là “con nước SẠCH” hay “con nước BẨN” mà thôi! (NCQC, NXB Văn Uyển 1989).

26/ Nhưng cho dù là một rừng lá, liệu các em có từng gãy giũa? Và các em sẽ gãy giũa theo chiều hướng nào?

26/ Lời “bình” của TTBG:

“Không bất cứ ai, ngoài Thượng Đế, có quyền định đoạt số phận cho kẻ khác. Và dù cho có làm ra cái chết một người vì lợi ích của tất cả những người khác, điều ấy cũng phải bị ngăn cấm bởi luật lệ của đạo đức, lương tâm.” (Dostoievski. NXB Văn Uyển 2015).

27/ Nếu Trung Quốc lại xuất hiện một cuộc vận động Nguyễn Hòa Đoàn hay Hồng Vệ Binh; nếu mô hình Trùng Khánh trở thành mô hình Trung Quốc, liệu các em có đủ tinh táo để nói “không”?

27/ Lời “bình” của TTBG:

“Hơn tất cả mọi điều, tôi luôn luôn tin tưởng về lòng trung tín của con người. Tôi đã được dạy dỗ như thế, đã thực hiện như thế và cũng đòi hỏi như thế. Nhiều người thất bại không làm được điều ấy. Cả tôi cũng vậy. Tuy nhiên tôi chưa bao giờ hối tiếc, bởi vì trong sự không chung thủy của tôi, tôi đã nghe đau khổ vì một định mệnh nào đó của mình. Có một thứ bản năng lý tưởng đã bắt buộc tôi phải rời bỏ những điều không hoàn hảo cho những gì đối với tôi xem ra là đến gần với sự hoàn hảo hơn.” (Goerge Sand, THMB IV, NXB Văn Uyển 2016).

28/ Nếu các em không có kiến thức và dũng khí để nói “không”, có thể ít nhất làm một người “đứng ngoài sự việc” vô hại hay chăng?

28/ Lời “bình” của TTBG:

Ở câu thứ hai này, trả lời: Nhiều, nhiều vô số đến không thể đếm! Nếu không thế thì một bậc tài hoa như Ma Xuân Đạo đã không phải khóc trong bài (Áo Rách Về Làng, 1986):.

*Về làng áo rách đắng cay
Mưa đêm nước ngập, nắng ngày lửa thiêu
Vì đâu sớm ngã bóng chiều
Trắng tay tan mộng đui hui cảnh đời*

*Dâu không góc bể chân trời
Bơ vơ hơn cả những người bơ vơ
Thuyền từ lạc bến hoang sơ
Nỗi chìm dâu bể vật vờ tấm thân*

*Áo com ngày một khó khăn
Voi dân hoài bão, xa dân sử kinh
Bạn bè mới cũ nhạt tình
Người yêu sau trước đều thành cố nhân*

*Tìm đâu giọt lệ tương lân
Bặt rồi âm hưởng xa gần hỏi han
Mặt cách từ độ chia tan
Lòng xa từ thuở hoang tàn dấu xưa.*

29/ Đương đầu với dòng nước đục cuộc đời, nếu các em không thể chống chọi liên tục, liệu các em có thể “lựa chọn đấu tranh từng lúc?”

29/ Lời “bình” của TTBG:

“Trong một thế giới dối trá, kẻ dối trá không thể bị tàn diệt ngay cả bởi kẻ đối nghịch của hắn, mà chỉ có thể bị tàn diệt bởi Sự Thật”. (Kafka, THMB II, TTBG, NXB Văn Uyển 1994).

30/ Nếu các em không dám tích cực đối đầu, các em vẫn có thể “lựa chọn đối đầu tiêu cực”.

30/ Lời “bình” của TTBG:

(TTBG chuyển ngữ):

*“Tôi đứng giữa âm vang
nơi bờ biển xanh ngàn con sóng vỗ
Tôi giữ trong tay
Những hạt cát vàng nhỏ bé
Ôi ít làm sao! Chúng bò dần đi
Thoát ra mùi ngón, trôi xuống biển sâu
trong khi tôi khóc –trong khi tôi khóc
Ôi Thượng Đế ơi! Làm sao tôi nắm
những hạt cát vàng chặt lại trong tay?
Ôi Thượng Đế ơi! Làm sao tôi cứu
con người khỏi sự tàn nhẫn đại dương?
Có phải những gì ta đang nhìn thấy
chỉ là giấc mơ trong một giấc mơ?”*

*(I stand amid the roar
of a surf-tormented shore
And I hold within my hand
grains of the golden sand;
How few! Yet how they creep
through my fingers to the deep
while I weep –while I weep!
O God! Can I not grasp
them with a tighter clasp?*

O God! Can I not save
 one from the pitiless wave?
 Is all that we see or seem
 but a dream within a dream?)
 (THMB I, TTBG, NXB Văn Uyển 1992).

31/ Nếu các em không thể dừng cảm biêu đạt, các em có thể “lựa chọn biêu đạt hàm ý.”

31/ Lời “bình” của TTBG:

“Đời sống phải đầy sinh động, không có sự hy sinh vô ích, không cả lưu tâm đến những chướng ngại; nhưng trong đó, con người phải có mục đích trách nhiệm rõ ràng, luôn cả chấp nhận đau khổ, để cứu vãn các giấc mơ riêng”. (Modigliani, THMB II, NXB Văn Uyển 1994).

32/ Nếu các em không dám biêu đạt hàm ý, các em có thể “lựa chọn im lặng.”

32/ Lời “bình” của TTBG:

“Trong một quán vắng trước ngày khởi hành đi Tahiti, ngồi tâm sự với Charles Morice, Gauguin đã khóc và nói: “Tôi chưa bao giờ đau khổ quá như lúc này. Hãy nghe tôi! Tôi đã không thể vừa cứu mang gia đình vừa hiến thân cho nghệ thuật được. Và bây giờ, khi có lý do để hy vọng thì tôi lại càng cảm nhận kinh khủng hơn bao giờ về sự hy sinh mà tôi đã gây ra cho gia đình tôi.” (Tài Hoa Mệnh Bạc II, TTBG, NXB Văn Uyển 1994).

33/ Nếu các em không lựa chọn im lặng mà “lựa chọn hòa theo”, những lúc ấy liệu các em vẫn có thể “giơ cao đánh khê”?

33/ Lời “bình” của TTBG:

“Trong dòng đời, điều Ác luôn luôn có mặt ở khắp mọi nơi, và con người lại thường bị làm cho tê liệt trong sự kinh hoàng chống lại chúng. Vậy, con đường thoát ở đâu nếu không là trong sự tranh đấu với chính những vây bủa ấy? Từ bỏ xã hội chưa hẳn là một câu trả lời đúng. Điều quan trọng chính là làm cách nào để có thể tự tác động làm thay đổi tốt lớp vỏ chai sần bên dưới những đấng cay thực tế hầu phục hồi sức mạnh nguyên thủy.” (Makxim Gorki, THMB IV, NXB Văn Uyển 2016).

34/ Khi các em chủ động hoặc bị buộc phải làm chuyện xấu, liệu nội tâm có thể “sót lại chút cảm giác bất an hay tội lỗi?”

34/ Lời “bình” của TTBG:

Bốn năm trong tù, cuối cùng em đã tìm ra ‘những con người đúng nghĩa’ giữa đám phạm nhân giết người cướp của. Anh có tin rằng nơi đây từng hiện hữu những bản chất thật sâu sắc, mạnh mẽ và cao quý? Quả là tuyệt vời khi mình chợt khám phá ra một lớp vàng bên dưới cái vỏ sò cứng ngắt, thô nhám.

Nhưng không phải chỉ một, hay hai, mà nhiều lắm anh ạ. Có vài người mình không thể không kính trọng, vài kẻ khác lại rõ ràng đáng quý. Em có dạy đọc và viết tiếng Nga cho một chàng Cosaque trẻ tuổi, bị lưu đày vì ăn cướp có vũ khí. Anh ta tỏ lộ với em cả một tấm lòng biết ơn sâu sắc. Một phạm nhân khác đã khóc khi bị đày đi xa khỏi em. Em thường cho người này tiền, nhưng có đáng là bao: lòng tri ân của anh ta trả lại cho em quả tình vô hạn. (Dostoievski. NXB Văn Uyển 2015).

35/ Chỉ một chút bất an hay tội lỗi này thôi, vẫn là dấu hiệu cho thấy “nhân tính còn chưa bị bôi xóa.”

35/ Lời “bình” của TTBG:

“Một kẻ phạm tội thì gần giống như là kẻ cứu chuộc, người đã chịu gánh vác trên chính hần tội lỗi phải cưu mang thay cho kẻ khác.” (Dostoievski., NXB Văn Uyển 2015).

36/ Cho dù các em không tranh đấu, nhưng đối với những người đấu tranh với cái Xấu khác “vẫn phải có đôi chút kính trọng.”

36/ Lời “bình” của TTBG:

“Có hàng loạt những kiểu mẫu con người và cá chất khác nhau mà em dần dần trở nên thân thiết. Em sống đời sống của họ đến nỗi em tin rằng đã hiểu họ rất rõ. Em nhận biết được điều này anh ạ: ‘Con người phải cưu mang đau khổ’. Đau khổ cần thiết để làm cho tâm hồn trở nên thanh khiết. Đau khổ là phương cách cứu chữa tất cả mọi tội lỗi con người đã làm.” (Dostoievski. NXB Văn Uyển 2015).

37/ Cho dù không kính trọng cũng “không được đâm sau lưng, dùng thủ đoạn hại người”, tiếp tay kẻ ác làm điều xấu.

37/ Lời “bình” của TTBG:

Đáng buồn thay là lịch sử nước ông Tùng Nhật Văn và cả lịch sử VN suốt một chiều dài ý thức hệ CS đã chứng minh cả rồi. Nếu không thế thì đã chẳng có những câu thơ đau đớn của Ma Xuân Đạo trong bài (Bài Hành Lại Đi).

*“Ở đâu cũng vẫn kiếp không nhà
Thôi chẳng duyên gần, ắt phận xa
Thiếu Lãng tuổi ấy còn trôi nổi*

Xé chiều lưu lạc há riêng ta?

*Cơm áo ngờ đâu thành hệ lụy
Nói làm chi mộng núi thiên hà
Tần Mục đời nay nào dễ kiếm
Mà mơ đất Sở chẵn trâu già?*

*Kinh kỳ mắt trắng che mây trắng
Thà cứ rừng xanh đốt tháng ngày
Quỳnh Như âu chi niềm mơ hảo
Phạm Thái thôi đành một kiếp say!*

*Tiền đưa nếu đã không sông nước
Thì chẳng cần chi ly rượu đầy
Múa gươm quăng chén càng thêm thẹn
Tâm sự ngàn đời mây trắng bay.*

38/ Khi các em bước ra khỏi cổng trường, các em sẽ đối diện với một xã hội đặc thù. Xã hội này đã là một “thùng thuốc nhuộm lớn”. Năm xưa Mặc Tử thấy người ta nhuộm vải; vải trắng đưa vào, vải ngũ sắc khi ra, ông bật khóc.

38/ Lời “bình” của TTBG:

Sự thật, tính tự cao mênh mông của người nghệ sĩ không phải hợm hĩnh hư ảo, mà là phương tiện cần thiết để tránh xa sự suy sụp tạo ra từ bản chất cô đơn bị tước đoạt tất cả mọi điều trong thực tế. Người nghệ sĩ tự sáng tạo một thế giới riêng, trong đó chứa đựng đầy đủ những ước mơ mà ngoài cuộc đời đã thiếu; qua đó, nghệ sĩ có thể sống thênh thang thoải mái với hạnh phúc của mình.

39/ Các em hãy hiểu tâm trạng các thầy hôm nay nhìn các em vẫn còn những nét hồn nhiên thuần khiết, “chuẩn bị bước vào thùng thuốc nhuộm ấy”.

39/ Lời “bình” của TTBG:

(TTBG chuyên ngữ)

*Trong ảo tưởng đêm đen
Tôi mơ về niềm vui đã mất*

*Nhưng sự thức tỉnh của giấc mơ đời và ánh sáng
Lưu lại trong tôi một nỗi đờn đau...*

(In visions of the dark night
I have dreamed of joy departed
But a waking dream of life anh light
Hath left me broken-hearted...)

(Edgar A. Poe, *THMB I*, NXB Văn Uyển 1992).

40/ Chia tay trường học nghĩa là tạm biệt cuộc sống giản đơn để lao vào hồng trần cuộn cuộn, giang hồ dậy sóng.

40/ Lời “bình” của TTBG:

“Điều quan trọng hơn hết cho một nghệ sĩ là Tự Do và tìm kiếm cho được sự Tự Do của mình”.

(Paul Gauguin, *THMB II*, NXB Văn Uyển 1994).

41/ Sau này mỗi lần các em bị tổn thương, sẽ nhớ về trường cũ. Bất kể nơi đây các em trải qua bao nhiêu điều không vui thì đây vẫn là “miền đất sạch.”

41/ Lời “bình” của TTBG:

“Nhìn lại quá khứ, em tự hỏi, có sao mình đã bỏ phí quá nhiều thì giờ vô ích, có sao lại để trôi tâm trí trong ảo tưởng, lỗi lầm? Có sao đắm chìm năng lực trong vẩn vơ uổng phí và có sao em đã không biết cách sống trong khi đời sống là một món quà, mỗi phút qua đi đều có thể là từng hạnh phúc bất tận cho em!

Giá như đám trẻ hiểu rõ điều này, anh nhỉ!

Những gì còn lại chỉ là kỷ niệm cùng hình ảnh, những tác phẩm đã viết ra và những ý tưởng em chưa thực hiện. Giá em nhận 15 năm tù với một cây viết trong tay còn hơn chỉ 4 năm mà không được tự do viết lách! Mọi nỗi này chắc sẽ là nguyên nhân tạo nên đau khổ lớn cho em.”

(Thư Dostoievski viết cho người anh –Mikhail—tại pháo đài Peter & Paul, ngày 22/12/1849).

42/ Đối diện với hoàn cảnh xã hội liệu các em có làm được “Cả thế gian say, mình ta tỉnh, Người đời vẫn đục, chỉ ta trong” hay không?

42/ Lời “bình” của TTBG:

Trở lại bên anh, đôi mắt Théo sáng ngời các màu sắc phô bày trong ấy. Hai anh em cùng nhìn vào các tác phẩm và hút thuốc lá. Về xúc động cực độ, Théo hăng say bày tỏ:

“Vincent ạ, Thượng Đế cho anh nhiều hơn là đày đọa anh trên những khốn cùng mà anh đã nhận chịu. Tuy nhiên, ngay cả sự khốn cùng cũng biến thành niềm hạnh phúc của anh trong nghệ thuật. Có những lúc anh đến gần kẻ khác mà chẳng nhận được sự âu yếm nào từ họ, ngay cả với em, anh cũng không tin rằng em thương yêu anh ghê gớm. Nhưng các tác phẩm của anh, chúng chính là những vòng tay ôm ghì anh âu yếm nhất. Đó là ân sủng lớn mà Thượng Đế đã dành cho anh.

Trên con đường định mệnh riêng, có nhiều người bước đi giữa nỗi hân hoan và niềm đau khổ. Cũng có người cứ thờ thần suốt mọi nơi trong tâm trạng trống rỗng hay những tiếng thở dài. Những con người ấy cuối cùng rồi cũng xây chân trong một xô tối nào, không ai biết đến. Họ càng nhỏ bé hơn trước nữa và cứ thế mà trú ẩn trong sự vô dụng tầm thường.

Nhưng còn anh, qua tác phẩm, anh đã vạch được những luống rãnh vĩnh cửu để dẫn ra cho các thế hệ đi sau biết bao nguồn suối mát. Nỗi thống khổ của anh to lớn bao nhiêu thì cái sức mạnh hoan lạc của những bước chân càng nhiều hơn bấy nhiêu trong cuộc hành trình cô đơn.

Trên mảnh đất mà anh đã dày công vạch ra những luống rãnh ấy, anh bước đi thênh thang như người thợ gặt gieo hạt giống tốt xuống trên cánh đồng đã nhiều lần cày xới. Miếng bánh mì anh ăn có lẽ là cay đắng. Con người đối xử với anh có lẽ tệ bạc. Và luôn cả Thượng Đế có lẽ cũng đã đổ lên anh quá nhiều thử thách. Nhưng còn tác phẩm anh, những công trình sáng tạo bằng tim óc mà anh đã lưu lại đằng sau, sẽ vĩnh cửu in dấu những cái gì khổ đau anh đã trải. Tiếng đập bên trong lồng ngực anh có khi sẽ tắt, nhưng tiếng đập trong các bức tranh của anh mãi mãi không bao giờ ngừng”.

(Vincent Van Gogh, *THMB I*, NXB Văn Uyển 1992).

43/ Thầy không ôm nhiều hy vọng về điều này bởi chính thầy cũng không làm được. Nếu kiên trì chuẩn mực đối nhân xử thế như vậy thì chỉ có cách học theo Khuất Nguyên (chính trị gia nước Sở thời Chiến Quốc) mà nhảy xuống sông Mịch La.

43/ Lời “bình” của TTBG:

*Vẫn còn ta đứng giữa trời
Giọng ngâm xô núi, tiếng cười bạt non
Cuộc phù sinh chẳng mỗi mòn
Mà thân lãng tử lạc hồn lưu vong*

*Ha ha ha! ta trải lòng ta
Theo những dòng sông ra biển cả
Dem nước biển đông hồn quốc sĩ*

Gươm mài thệ kỷ! ha ha ha

*Ta vượt mặt làm kẻ tha hương
 Chứ còn mộng tang bồng hồ thi
 Thì thẹn mặt hoài lúc soi gương
 Hồn quốc hận gọi người quốc sĩ*

*Gió thu buồn thổi lạnh Thu Bồn
 Bến Thu Bồn sóng nước nhăn nhăn
 Chiều vội vã, thu xưa mỗi gót
 Cùng bạn, hê! quyết vá trời Nam*

*Bây giờ trên bước đường lang bạt
 Mỗi đêm một bữa rượu lên đàng
 Hẹn cùng gom hết bao tan tác
 Để mai về dựng lại quê hương*

*Nhưng rồi mỗi sáng già thêm tuổi
 Hơi rượu ngật ngư, cơn tỉnh mơ
 Chí lớn đêm qua nằm lủi thui
 Theo mỗi thằng mỗi góc ngu ngơ*

*Nhưng chí lớn vẫn còn xanh tóc
 Thời không qua, hê! chí chưa cam
 Trong thuyền, sóng rượu xô tiếng khóc
 Trong lòng, sóng lòng vỗ miên man*

*Sóng lòng còn vỗ, chí chưa khuát
 Trường kiếm thu phong, hê! mang mang
 Ôn cha một đời chưa trả được
 Nợ ước trên vai, hê! giữa ngang*

Nên đầu đội trời, chân đạp đất

*Tráng khí bùng bùng máu sắt son
Đáng trọng phu xé gan bẻ cột
Sá gì đâu một cuộc sinh tồn*

*Sá gì đâu chút đời lưu xứ
Xuân nhớ, quên đếm hết ngón tay
Đếm qua ngón chân, sầu tuyệt tự
Mười một mùa xuân, say tỉnh say*

*Lạp cụ thành khô! lệ bất mãn
Quốc sĩ vô lệ, hê! đoạn trường
Đoạn trường thất thanh bay lãng đãng
Tiếng hờn quốc sĩ, trắng cổ hương*

*Trắng cổ hương soi hờn quốc sĩ
Lữ khách mài gương soi bóng trắng
Nghĩa mẹ chưa đền, lữ khách khi
Đôi lúc lộng ngôn vẫn nói càn*

*Lữ khách vọng quốc buồn thao thức
Chân vẫn bước lớn, hê! hiên ngang
Thống hận mười năm còn đau nhức
Thêm một năm, đau nhức càng tăng*

*Thêm một năm, thêm mùa xuân nhạt
Chỉ có rượu nồng cay cuống tim
Cuống tim co thắt, đời luân lạc
Gọi “cổ hương ơi”! một tiếng chìm.
(TNH, Hành Lưu Vong, 1983).*

44/ Nhưng Phật giáo có một nguyên tắc xử thế có thể gọi là “mở” cho các em đôi chút. Đó là “Tùy duyên bất biến, bất biến tùy duyên”.

44/ Lời “bình” của TTBG:

Khi một nghệ sĩ nói rằng họ hạnh phúc tức là họ đã rất thành thật với chính họ. Beethoven, điếc đặc và cô đơn, trong một lá thư có viết rằng, “Chỉ những người nghệ sĩ hay những học giả uyên bác mới mang nỗi hạnh phúc sâu xa bên trong nội tâm họ.” Còn Rodin đưa ra nhận xét, “Một nghệ sĩ thực sự là người sáng tạo tác phẩm với nỗi tột độ hân hoan.” (TTBG).

45/ Nếu đã là tùy duyên thì cũng bất biến: Bất biến là nguyên tắc, còn tùy duyên là linh hoạt. Thầy tin rằng đây là tiêu chuẩn mà đa số người có thể thực hiện được.

45/ Lời “bình” của TTBG:

Thế giới thì bao la, thời gian lại quá ngắn.

“Ông nội tôi thường nói: Cuộc đời ngắn một cách đáng ngạc nhiên. Tôi thường ngẫm nghĩ về điều ấy. Cuộc sống xem ra quá rút gọn đến nỗi tôi khó thể hiểu làm thế nào một chàng tuổi trẻ cỡi ngựa đi qua làng kế bên mà không cần e dè (chẳng phải tai nạn) một rủi ro nào đó có thể rơi xuống trên khoảnh khắc cần thiết cho một cuộc cỡi ngựa như vậy.”

(Kafka, "Ngôi Làng Kế Cận" THMB II, NXB Văn Uyển 1994.).

46/ Trong lãnh vực đời sống cá nhân, thầy hy vọng các em lựa chọn lối sống lành mạnh cầu tiến, lựa chọn làm một người văn minh và có lương tri.

46/ Lời “bình” của TTBG:

Dostoievski viết cho anh:

“Tâm hồn con người bao gồm sự hỗn loạn giữa thiên đàng và địa ngục, giữa điều Thiện và điều Ác (...) Với em, thế giới chúng ta đang sống dường như chỉ là một cái lò luyện tội để cho những ai từng bị đau khổ vì những tội lỗi đã phạm, trở nên cao cả hơn.”

47/ Đương nhiên, thẳng thắn nói với các em về Hiện Thực không phải là khuyên nên lựa chọn Tiêu Cực, hay Từ Bỏ. Người ta thường nói, mắt ta dù màu đen nhưng lại dùng để truy tìm ánh sáng. Không có ánh sáng và hy vọng thì đó là một cuộc đời tuyệt vọng không thể bước đi.

47/ Lời “bình” của TTBG:

“... Con người luôn có mặt rồi tan đi cùng tất cả sự sáng suốt cũng như làm lẫn của mình. Chỉ tiếc là dường như người ta thường làm lẫn nhiều hơn cho nên cuộc đời lúc nào cũng đầy đầy đau đớn tang thương. Gần như mọi

người đều hăm hở cố đoạt lấy những mưu cầu, nhưng rốt cuộc tất cả sẽ còn lại gì?” (Uyên Thao, *Guom Thiêng Trấn Quốc*).

48/ Miền đất sạch trong nội tâm các em chỉ thuộc về chính các em. Chỉ cần giữ vững nó thì bất kỳ thế lực bên ngoài nào cũng không thể xâm nhập được.

48/ Lời “bình” của TTBG:

“Hơn bao giờ, em biết rằng mình đã không làm điều vô ích khi dấn thân vào con đường viết lách. Em sẽ không làm trở ngại cuộc đời mà không có mục đích. Em tin chắc rằng mình có tài năng và đó là điều khiến em có thể viết ra một cái gì tốt đẹp”. (Thư Dostoievski gửi Mikhail ngày 13/1/1856).

49/ Có lời khuyên của một người phương Tây khi đối mặt với sự từ bỏ, rằng: “Tôi không muốn thay đổi thế gian, mà tôi chỉ muốn để thế gian thay đổi chính nó”.

49/ Lời “bình” của TTBG:

Cũng mượn lời Dostoievski:

“Đâu cũng đều có những kẻ xấu, và giữa những kẻ xấu này đã có những người tốt. Nào ai biết được? Những con người ở đây (trong tù) có lẽ không chút nào tồi tệ cho bằng những kẻ đang sống bên ngoài thế giới tự do kia.” (Dostoievski, *Cuộc Đời & Sự Nghiệp*, TTBG, NXB Văn Uyên 2015).

50/ Cũng có nghĩa là “anh không thể quyết định ngày mai mặt trời mọc lúc mấy giờ, nhưng anh có thể quyết định thức dậy lúc mấy giờ.”

50/ Lời “bình” của TTBG:

Một hôm, Van Gogh nói với em trai rằng:

“Anh phải bắt đầu lại tất cả lần nữa, anh phải đi sâu xuống trong lòng trái đất, trần truồng, trơ trọi lần nữa. Anh biết mình chỉ còn ba hay bốn năm thôi để sáng tạo, và anh phải cố gắng hết sức. Có một nơi nào đó dưới ánh mặt trời này anh phải tìm cho ra trước khi quá muộn. Tại đó sẽ có những luồng gió mà anh ưa thích để có thể cảm nhận được sự mơn trớn của nó trên da mặt anh. Ở Paris, anh không còn cảm giác gì cả...” (Vincent Van Gogh, *THMB I*, TTBG, nxb Văn Uyên 1992).

51/ Các em học sinh, Các em phải vươn cao, bay xa. Ngày hôm nay các thầy nhìn theo sau lưng các em, nhưng nỗi lo lắng bận lòng còn theo các em mãi mãi.

51/ Lời “bình” của TTBG:

“Vượt cao hơn cả sự ngây ngất là nỗi phẫn chấn theo ý nghĩa tự do mà nhà văn thường trải qua khi đưa con tinh thần càng lúc càng thêm rõ nét.” (Franz Kafka, THMB II, TTBG, nxb Văn Uyển 1994).

52/ Bất kể các em là những người thông minh lanh lợi hay đơn thuần thẳng thắn; dù cho các em đẹp đẽ sang giàu hay xinh tươi quý phái thì các em đều là học trò của các thầy.

52/ Lời “bình” của TTBG:

“Viết, chính là sự cứu độ tuyệt diệu” nhưng “cũng là một thử thách dữ dội”. Sự sáng tác chính thực mang ý nghĩa tồn tại trong một cuộc sống không phải để người ta gìn giữ, mà là để tránh đi sự mất mát hoàn toàn của cuộc sống ấy.” (Franz Kafka, THMB II, nxb Văn Uyển 1994).

53/ Các thầy sẽ dõi theo thành công của các em, dõi theo hạnh phúc các em và dõi theo xem liệu các em có bước đi trên con đường ngay thẳng không?

53/ Lời “bình” của TTBG:

Nghệ thuật có một nguồn mạch tuyệt diệu thiêng liêng và sống mãi trong tâm hồn những kẻ đã từng bị rung động vì ánh sáng của nó. Một lần nếu từng đã thưởng thức nỗi hân hoan đón nhận từ nghệ thuật vĩ đại, người ta không thể trốn chạy mà cứ phải luôn tưởng nhớ đến nó. (F.Kafka, THMB II, nxb Văn Uyển 1994).

54/ Nguyên cầu Trời cao bảo hộ các em học sinh thân yêu của thầy. Hẹn gặp lại.

54/ Lời “bình” của TTBG:

“Cách duy nhất để an ủi là hãy tự nhủ: điều gì xảy ra sẽ phải xảy ra thôi, dù muốn hay không. Và hơn cả mọi nỗi an ủi, điều muốn ấy chỉ cần một vũ khí ủng hộ rất tinh tế từ trong chính bạn: Đó là ý chí của bạn”.
(Franz Kafka, THMB II, nxb Văn Uyển 1994).

*

* *

Kết thúc bài 65 hơi bị “nặng ký” làm nhưc đầu từ sáng đến giờ này là những lời thư “viết như nói” của ông anh Đặng Văn Âu gửi ngày **June 11/2017**. Vừa đọc, lại vừa cười khúc khích một mình (ở những chữ được chuyển sang Italic, tô đậm).

June 11/2017

BG, em,

Anh có giọng ấm (!) nhưng không dám hát trước đám đông vì **sợ làm phiền lòng người trí thức**. Anh chỉ thường hát nhỏ một mình **để tự thưởng thức mà không bị ai cười**. Anh vừa đọc xong bài viết của em, anh đã hát thầm bài "Tạ Ôn Em".

Thầy mẹ anh có 5 người con, anh là con út, bốn người trên đều là con trai. Nay em là em gái của anh, vì dòng họ Đặng ở Nghệ An có gốc họ Trần, bị tội với vua nhà Trần nên phải đổi sang họ Đặng để thoát nạn tru di tam tộc. Trần Thị Bông Giấy có thể là một nhánh họ Trần từ nhiều đời trước ở Nghệ An, không sợ tru di, **không thêm** đổi sang họ Đặng. Em **ngon!**

Cho nên hai anh em mình đều máu huyết "Revolt", có thể dịch là "nổi loạn" hay "cách mạng" đều được cả.

Em là người mang nghiệp nghệ sĩ; anh mang nghiệp nhà binh. Cả hai **đều tội nghiệp** như nhau vì có **máu** ưa làm cách mạng hay nổi loạn.

Anh đang viết bài nhân đọc email của anh Văn Quang. Anh ấy nói anh vẫn còn vác cây súng trên vai, dù cuộc chiến đã tàn.

Ngừng viết bài "Tâm Tư Người Lính" một chút, anh viết vài hàng **tâm sự vụn** với em. Không ngờ anh có cô em gái tuyệt vời sau khi gặp lại người yêu xưa tuyệt vời nhận làm vợ mình, thì rõ ràng anh được Ôn Trên ưu đãi. Ước chi Cái Ác không còn trên đất nước VN để em và anh không phải chứng kiến bà cụ già bán vé số lưng còng gàn như gập đôi mà liên tưởng đến Mẹ mình.

Em nhắc tới Mẹ làm cho anh cũng nhớ đến Mẹ. Chúng ta đều có chung một bà Mẹ. Đó là bà Mẹ Việt Nam khôn khổ nhất nhân loại. Bảo trọng nhé!

Thương em rất nhiều! Người em gái duy nhất của anh, mà lại tuyệt vời **vừa hư vừa ngoan**.

Anh Âu.

[]

Trần Thị Bông Giấy
(Đêm ngồi ngoài hiên khách sạn Phố Biển, vừa viết vừa nghe tiếng sóng gào ai oán.
Nha Trang Chủ nhật, June 25/2017, lúc 12 giờ kém 5 khuya).

[]